

## Тема 9. Факторни пазари: пазар на труда

**1. Какво е трудът?** Всеки производствен процес се нуждае от определено количество труд (*labor*). Обикновено икономистите измерват този труд с(ъс):

- А) броя на временно наетите служители за даден проект.
- Б) заплатата, която служителите получават за извършената работа.
- В) заплатата на един служител.
- Г) общия брой на часовете, които служителите на дадена фирма влагат в производството.
- Д) броя на машините, на които служителите работят.

**2. Производно търсене на труд (*induced labor demand*).** Когато търсенето на продукта на фирмата \_\_\_\_\_, то фирмата търси \_\_\_\_\_ служители на пазара на труда. Затова наричаме търсенето на труд \_\_\_\_\_ търсене.

- А) расте; повече; производително
- Б) расте; повече; производно
- В) расте; по-малко; производно
- Г) намалява; повече; производно
- Д) намалява; по-малко; производително

**3. Връзката между труда и общия продукт (*total product*).** Нека количеството капитал и земя останат непроменени. Ако фирмата наеме \_\_\_\_\_ труд, то количеството на общия продукт ще \_\_\_\_\_.

- А) повече; намалява
- Б) повече; расте
- В) повече; остане константа
- Г) по-малко; расте
- Д) по-малко; остане константа

**4. Пределен продукт на труда (*marginal product of labor, MPL*).** Когато фирмата увеличи количеството труд, то всяка допълнителна единица труд произвежда \_\_\_\_\_ общ продукт. Наричаме това явление \_\_\_\_\_ пределен продукт на труда.

- А) по-малко; производителен
- Б) по-малко; растящ
- В) по-малко; намаляващ
- Г) повече; намаляващ
- Д) повече; константен

**5. Таблица на пределния продукт на труда.** В една фирма количеството на всички фактори е постоянно, с изключение на труда. Използвайте таблицата, за да намерите пределния продукт на труда за всяко количество труд, използвано във фирмата.

| L<br>(количество<br>труд) | Y<br>(количество<br>общ продукт) | MPL<br>(пределен продукт на<br>труда) |
|---------------------------|----------------------------------|---------------------------------------|
| 0                         | 0                                | -                                     |
| 1                         | 2                                | 2                                     |
| 2                         | 5                                |                                       |
| 3                         | 8                                |                                       |
| 4                         | 10                               |                                       |

|   |      |  |
|---|------|--|
| 5 | 11   |  |
| 6 | 11.5 |  |
| 7 | 11.8 |  |
| 8 | 12   |  |
| 9 | 12   |  |

**6. Графика на MPL.** Използвайте данните от таблицата, за да начертаете графиката на пределния продукт на труда. По-конкретно, на абсцисата сложете количеството труд, което фирмата използва. На ординатата сложете пределния продукт на труда (MPL). Какви тенденции наблюдавате за MPL? Можете ли да намерите логично обяснение за тези тенденции?

**7. С какво допринасяте за вашия работодател?** Пазарната стойност на пределния продукт на труда е:

- А) допълнителната *печалба* от наемането на още един служител.
- Б) пределният продукт на капитала, умножен по цената на труда.
- В) допълнителният разход, който фирмата прави за наемането на още един служител.
- Г) допълнителният приход, който фирмата извлича от продажбата на още една единица труд.
- Д) нито едно от изброените.

**8. Какво измерва пазарната стойност на пределния продукт на труда?** Стойността на продукта, който един служител произвежда за единица време, обикновено един час, един месец, или една година, измерва:

- А) коефициента на участие на работната сила.
- Б) отношението на между капитал и труд.
- В) правилото за растеж на заплатите.
- Г) производителността на труда, измерена в пари.
- Д) нито едно от горните.

**9. От пределен продукт към стойност на пределния продукт и обратно.** Националният съюз на бояджиите наема бояджии, за да боядисват стени. Съюзът продава услугите си на цена от 5лв/кв.м. за боядисана стена без забележки. Стойността на пределния продукт от петия работник е 50 лв. Колко е неговата производителност на труда?

- А) 0.01 кв.м.
- Б) 1 кв.м.
- В) 5 кв.м.
- Г) 10 кв.м.
- Д) не може да се определи от дадената информация

**10. Технологии и пределен продукт – графично представяне.** Да предположим, че Националният съюз на бояджиите преминава от ръчно боядисване на стени с валик към машинно боядисване на стени с пистолет. Подобряването на технологията за боядисване \_\_\_\_\_.

- А) ще направи кривата на стойността на пределния продукт на труда по-еластична.
- Б) ще накара кривата на стойността на пределния продукт на труда да се измести наляво.
- В) няма да промени кривата на стойността на пределния продукт на труда, защото технологията няма отношение към пределния продукт на труда.

Г) ще накара кривата на стойността на пределния продукт на труда да се измести надясно.

Д) ще направи така, че кривата на стойността на пределния продукт на труда да не се пресича със заплатата.

**11. Малко математика.** Ако имаме предвид, че  $p$  е цената на продукта на фирмата на продуктовия пазар,  $L$  е количеството труд, а  $Y$  е количеството продукт, то формулата за стойността на пределния продукт на труда е:

А)  $p^*(L/Y)$ .

Б)  $L^*Y$ .

В)  $p^*(\Delta Y/\Delta L)$ .

Г)  $\Delta L^* \Delta Y$ .

Д)  $Y/(L^*p)$ .

**12. Колко служители да наема в моята фирма?** Представете си, че сте шефът на Националния съюз на бояджиите. Вие ще наемате труд, докато пазарната стойност на пределния продукт на труда \_\_\_\_\_ заплатата.

А) умножена по цената на труда, се изравни със

Б) е по-голяма от или се изравни със

В) се надпреварва със

Г) е по-малка от

Д) няма нищо общо със

**13. Как цената на труда влияе на наемането на служители?** Ако една фирма плаща по-малко за наемането на труд, отколкото е стойността на пределния продукт на труда, то фирмата трябва да \_\_\_\_\_:

А) наема повече труд и да произвежда по-малко.

Б) наема по-малко труд и да произвежда повече.

В) наема повече труд и да произвежда повече.

Г) наема по-малко труд и да произвежда по-малко.

Д) наема повече капитал и по-малко труд.

**14. Колко и какви фактори да наема, ако работя с повече от един фактор?** Да предположим, че Национална обувна компания наема три фактора: труд ( $L$ ), капитал ( $K$ ) и земя ( $Z$ ), за да произвежда обувки ( $X$ ). Цените на факторите са, съответно,  $w$ ,  $r$  и  $z$ , докато цената на обувките е  $p$ . Нека с  $MP_i$  означим пределния продукт на  $i$ -тия фактор за производство. Кое от изброените по-долу условия ще гарантира, че фирмата е избрала оптималния за нея метод на производство?

А)  $MP_L/w = MP_K/r = MP_Z/z$ .

Б)  $w = r = z$ .

В)  $MP_L = MP_K = MP_Z$ .

Г)  $MP_L = MP_K = MP_Z = p$ .

Д) нито едно от изброените.

**15. Как цената на един фактор променя решенията на фирмата?** Една фирма е получател на цената на пазара на фактори. Това означава, че каквито и цени се определят на факторните пазари – заплати, лихвени проценти и наеми – фирмата ги приема за дадени. Тогава, като имаме предвид условието за максимизация на печалбата на тази фирма, изведено в предишния въпрос, знаем, че намаление на заплатите, без изменение на цените на останалите фактори, ще:

- А) накара фирмата да наеме повече работници, но няма да промени търсенето ѝ от други фактори за производство.
- Б) накара фирмата да промени цената, която тя иска за продукта си, но не и количеството на факторите, които фирмата наема.
- В) накара фирмата да наеме друго количеството труд, като ще промени и количествата от останалите фактори за производство.
- Г) промени количеството, което фирмата произвежда, но не и количеството фактори, които тя наема.
- Д) промени само количеството капитал, което фирмата наема.

**16. Колко ми струва да празнувам?** На 24 май имате две възможности за избор: 1) да манифестирате на главната улица с учениците и да се радвате на абитюренския кич, или 2) да работите в бара, където сте барман, но за двойно повече пари, отколкото изкарвате обикновено, защото работенето по празници се заплаща двойно. Представете си, че обикновено в бара изкарвате 5 лв. на час. Поне колко трябва да ви плати организаторът на манифестацията, за да е рационално *за вас* да участвате в неговия празник за един час:

- А) нищо не трябва да ми плаща, аз съм за купона.
- Б) 5 лв., толкова, колкото бих изкарал на работа.
- В) 10 лв., толкова, колкото бих изкарал на работа на 24 май.
- Г) нищо не може да ме накара да работя на 24 май.
- Д) 3 лв., моето време на манифестацията струва по-малко, отколкото времето ми като работя.

**17. Още примери за пределния продукт на труда.** Когато кафене Чадърите срещу УНСС наеме един барман, кафенето може да обслужи 20 студента от УНСС на час. Когато кафенето наеме и една сервитьорка, кафенето може да обслужи 50 клиента на час. Следователно, пределният продукт на сервитьорката е \_\_\_\_\_ клиента на час.

- А) 15
- Б) 20
- В) 50
- Г) 40
- Д) 30

**18. Стойност на пределния продукт и печалба.** Кафене Чадърите в момента има 10 бармани и сервитьорки. Стойността на пределния продукт на десетия служител на кафенето е 7 лв. на час. Заплатата му/й е 8 лв. на час. За да си увеличи печалбата, кафенето трябва:

- А) да намали броя на служителите, докато стойността на пределния продукт на труда стане 8 лв. на час.
- Б) да увеличи цената на чаша кафе, докато стойността на пределния продукт на труда стане 8 лв. на час.
- В) да продължи да наема 10 служители, защото от всеки от тях кафенето извлича по 1 лв. на час печалба.
- Г) увеличава заетостта в кафенето, докато стойността на пределния продукт на труда стане 8 лв. на час.
- Д) Чадърите трябва моментално да затвори, защото очевидно е на загуба.

**19. Филми, икономикс и утопия.** Филмът *In Time* (2011, реж. Андрю Никол) е утопия, в която хората работят, за да получават не заплата, а време, с което се удължава живота

им. Ако не работят, хората биха загубили живота си. Ако работят, хората удължават живота си. Също така, те плащат и за стоки и услуги с времето, което получават като заплата. Заплащането за тези стоки и услуги намалява продължителността на живота им. Това не се харесва на главния герой (Джъстин Тимбърлейк). Той предизвиква революция, в която всеки работник получава по един век оставащо време за живеене, което главният герой взема от банковите сметки на богатите. Това предизвиква два ефекта върху цялата икономика (макро-ефекти), които са базирани върху решенията на отделните потребители. Дискутирайте как почти безкрайното време за живеене, което потребителите получават и с което потребителите плащат за стоки и услуги, се отразява върху: 1) търсенето на стоки и услуги и върху цените им при равни други условия; 2) върху предлагането на труд и цените на труда; 3) върху произведената продукция от фирмите в тази утопична икономика. В крайна сметка, според вас, положителен или отрицателен е ефектът от революцията върху цялата икономика?

**20. Предлагане на труд (*labor supply*).** Ако ви вдигнат заплата, в повечето случаи вие ще бъдете склонни да работите повече, т.е., да предложите повече часове на пазара на труда. Тази връзка – между това колко получавате на час и колко часа от деня си е рационално за самите вас да отделите за работа – икономистите наричат предлагане на труд (*labor supply*). Обмислете дали тази положителна връзка между заплата и часовете труд, които предлагате, е винаги налице. Какво би станало с тази връзка, ако вие имате достатъчно пари, за да си позволите всичко, което искате да си купите, но нямате свободно време и не можете да се радвате на парите си? Има ли заплата, при която вие вече бихте искали да работите по-малко, но да имате повече свободно време?

### **Основни понятия**

Труд, търсене на труд, производно търсене на труд, пределен продукт на труда, среден продукт на труда, намаляващ пределен продукт, пазарната стойност на пределния продукт на труда, производителност на труда, цена на труда, работна заплата, оптимален производствен метод, максимизация на печалбата, предлагане на труд